

CUPRINS

India	7
Boonyi	47
Max	142
Shalimar clovnul	222
Cașmira	331
<i>Realismul tragic</i> <i>al lui Salman Rushdie (Anca Băicoianu)</i>	405

Colecția BIBLIOTECA POLIROM este coordonată de
Bogdan-Alexandru Stănescu.

Salman Rushdie, *Shalimar the Clown*

Copyright © Salman Rushdie 2005
All rights reserved.

© 2006, 2013 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Școala Bundi (detaliu), Palatul Garh, Rajasthan

www.polirom.ro

Editura POLIROM
Iași, B-dul Carol I nr. 4 ; P.O. BOX 266, 700506
București, sector 4, B-dul Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1,
et. 1, sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

RUSHDIE, SALMAN

Shalimar clownul / Salman Rushdie ; trad. de Dana Crăciun. –
Iași : Polirom, 2013

ISBN: 978-973-46-2029-6

I. Crăciun, Dana (trad.)

821.111-31=135.1

Printed in ROMANIA

SALMAN
RUSHDIE

*Shalimar
clownul*

Traducere din limba engleză și note
de Dana Crăciun

Postfață de Anca Băicoianu

POLIROM
2013

La începutul războiului Ettore Bugatti, împreună cu Louis D. de Monge, bine-cunoscutul inginer aeronautic, proiectaseră un avion – așa-numitul Model 100 – care să bată recordul mondial la viteză, stabilit de un Messerschmitt Me209 nemțesc la 755 kilometri pe oră în ziua de 26 aprilie 1939. Cum riscul unui război creștea din ce în ce mai mult, lui Bugatti i se oferă un contract ca să construiască o variantă militară a Racer-ului, cu două mitraliere, tuburi de oxigen și rezervoare de combustibil care se închideau singure. Avionul fusese construit în secret la etajul al doilea al unei fabrici de mobilă din Paris, dar nu avusese niciodată ocazia să zboare. Pe când trupele germane mărșăluiau spre Paris, Ettore Bugatti puse să se coboare avionul în stradă, îl încarcă într-un camion și îl trimise din oraș într-un loc ascuns.

— Racer-ul, îi șopti Finkenberger lui Max Ophuls, dezvăluindu-și toți dinții lui stricați într-un rînjit. Știu unde e. Dacă te pricepi să-l pilotezi, ia-l.

Era ascuns chiar sub nasul dușmanului, într-o șură cu fîn de pe moșie. Putea atinge viteza de opt sute de kilometri pe oră sau cel puțin așa credeau proiectanții. Era propulsat de două motoare de cursă Bugatti T50B, avea aripile îndreptate în față și un sistem revoluționar, cu geometrie variabilă, al acestora, plus un sistem de flapsuri individuale autoajustabile care reacționau la viteza aerului și la presiuni combinate și se aranjau în oricare din următoarele șase poziții diferite: decolare, croazieră, accelerare, coborîre, aterizare, rulaj. Era rapid, rapid, rapid, și vopsit în albastru Bugatti. Finkenberger îl duse pe Max în șură după ce întunericul făcu iarăși posibilă mișcarea, iar cei doi bărbați munciră în tăcere timp de o oră și jumătate, dînd la o parte camuflajul de fîn și plase și dezvăluind Racer-ul Bugatti în toată splendoarea lui. Era încă așezat pe camionul care îl adusese de la Paris, „ca un ogar gata să țîșnească”¹. Finkenberger zise că știa undeva în apropiere o bucată de drum drept care ar fi putut servi drept pistă de decolare. Max Ophuls se minună de frumusețea aerodinamică, de glonte, a Racer-ului.

— Va ajunge fără probleme la Clermont-Ferrand, dar nu exagera, bine? Nu-i nevoie să dobori recordul mondial de viteză, futu-i! zise Finkenberger. Acum privește și învață.

Deci era mai mult decît un dresor de cai, își dădu Max seama. Finkenberger îi explică felul neobișnuit în care erau

1. Aluzie la piesa *Henric al V-lea* a lui William Shakespeare.

cuplate motorul și sursa de putere și-i arată motoarele în unghi și elicele cu rotație inversă. Sistemul de răcire și sistemul de control al cozii erau tot inovații.

— Așa ceva nu s-a mai construit niciodată, zise Finkenberger. Nu are pereche.

— Poți autoriza așa ceva? întrebă Max Ophuls cu o voce uimită și capul plin de gânduri, care i se repezeau deja spre cer.

— Primul său zbor va fi un act de rezistență, răspunse Finkenberger, limbajul porcos dispărându-i și lăsând loc unei componente de patriotism nedezvăluite pînă atunci. Le Patron nu și-ar dori nimic altceva. Ia-l și du-te, bine? Ia-l înainte să-l găsească. Și el trebuie să evadeze.

Zborul de noapte al Racer-ului Bugatti de la Molsheim la Clermont-Ferrand avea să devină unul din miturile Rezistenței, iar în repovestirile șoptite dobîndi rapid forța supranaturală a unei fabule: super-viteza imposibilă a unui avion străbătînd ca un glonte cerul negru, dîra la joasă altitudine lăsată în drumul spre libertate – lucru pe care numai cei mai îndemînatici și mai curajoși piloți ar fi putut să-l reușească –, bariera celor opt sute de kilometri pe oră depășită pentru prima dată în istorie, recordul mondial zdrobit neoficial, dar dincolo de orice îndoială și – lucrul cel mai important – smuls de Franța germanilor și devenind astfel o metaforă pentru Eliberare, decolarea îndrăzneată de pe un drum de țară și aterizarea și mai periculoasă, într-o noapte fără lună, pe cîmpia înverzită pe care legiunile lui Iulius Cezar o traversaseră în marș spre acel *oppidum*¹, Gergovia, unde fuseseră învinse de Vercingetorix, căpetenia arvernilor.

O parte din aceste lucruri erau, fără îndoială, adevărate, dar peste ani Maximilian Ophuls însuși păru dispus să lase miturile să înfrumusețeze adevărul. Chiar doborîse recordul, în ciuda avertismentelor lui Finkenberger despre combustibil? Chiar zburase la sau aproape de nivelul acoperișurilor tot drumul sau doar norocul îl făcuse să scape de radare, norocul și puternicul element de surpriză din aventura lui? În propriile sale memorii despre anii de război Max Ophuls n-a clarificat nimic, vorbind în schimb, cu o modestie care îi șade bine unui erou, despre marea sa șansă, despre toți cei care îl ajutaseră și așa mai departe. „M-am gândit la Saint-Exupéry“, scrisese el. „În ciuda situației îngrijorătoare, am înțeles ce voia să spună în

1. Oraș (lat.).

Zbor de noapte când vorbea despre zbor ca despre o formă de meditație. *Acea meditație profundă în care se simte gustul unei speranțe inexplicabile.* Da, da. Exact așa a fost.“

Aici un cititor mai puțin generos ar putea să observe din nou o suprapunere calculată a poveștii lui Max pe aceea a unei alte figuri populare. În 1940 scriitorul și pilotul Antoine de Saint-Exupéry a jucat un rol eroic în bătălia pentru Franța, apoi, împreună cu escadronul său, a plecat spre Africa de Nord, iar ulterior a ajuns la New York. Era deja cunoscut ca autor al *Zborului de noapte*, dar când Max Ophuls, în memoriile sale, se referea la o carte mai târzie a lui Saint-Exupéry, se făcea vinovat de anacronism. În momentul zborului său la Gergovie *Pilot de război*, care fusese publicată în engleză sub titlul de *Zbor la Arras*, era încă în plin proces de scriere și chiar după publicarea ei, un an mai târziu, și după considerabilul ei succes american, a fost interzisă de către guvernul de la Vichy, iar ediția Gallimard din 1942 a fost topită. Lui Max Ophuls i-ar fi fost deci imposibil să aibă cunoștință despre conținutul ei pe când se afla în Racer-ul Bugatti. În ciuda acestor detalii stângace, Max Ophuls își bază fără rușine reflecțiile sale de zbor pe un text pe care nu ar fi avut cum să-l știe. „*Războiul a însemnat un dezastru pentru noi. Oare din cauză că a încercat să evite o înfrângere a refuzat Franța să lupte? Nu cred.*“ Retrăindu-și propriul *vol de nuit*, Max adăuga aprobator: „În timp ce șuieram pe deasupra capetelor adormite ale compatrioților mei, nici eu n-am crezut-o. Franța se va trezi în curînd“. Eroarea n-a fost importantă. Nu i-o reproșă nimeni. Chiar și acei critici care observaseră gafa spusese că se încadrează în limitele licenței poetice. Un erou rămîne un erou și merită să i se mai treacă unele lucruri cu vederea. Cartea lui Max a fost foarte elogiată și deveni un succes comercial, mai ales în America. În fond, la sfîrșitul războiului Saint-Exupéry era mort, dispărut în acțiune deasupra Corsicăi, în timp ce Max Ophuls era un as al aerului în viață și un gigant al Rezistenței, un bărbat chipeș ca un star de cinema și cu succese în diverse domenii, care, în plus, se și mutase în Statele Unite, alegînd atracțiile poleite ale Lumii Noi în locul nobleții vătămate a celei Vechi.

După aterizare avionul a fost ascuns repede într-o pădure din apropiere de o mică echipă de voluntari porecliți „gergovienii“ și conduși de reductabilul Jean-Paul Cauchi, organizatorul grupării *Combat Universitaire*, cunoscută și sub numele de *Combat Étudiant*, Lupta Studentească, grupul de rezistență

al Universității în exil de la Strasbourg, direct subordonat lui Henri Ingrand, șeful Regiunii a Șasea de Luptă. Max a fost dus la cabana din pădure, unde colegii săi, prorectorul Danjon și istoricul Gaston Zeller, îl așteptau cu o sticlă de vin. Cum actele sale falsificate erau pe numele de Sebastian Brant, sosirea sa ca membru al corpului didactic strasbourghез avea să necesite unele explicații. Urma să fie prezentat ca un cercetător din sud, iar Danjon, care avea o putere aproape hipnotică asupra colaboraționiștilor din Vichy, urma să se asigure că totul e în regulă cu documentele.

— Dar ți-ai asumat un risc prostesc când ți-ai dat un nume bine-cunoscut! îl certă Danjon. Mai că am putea spune că ai venit tu însuși aici într-o ambarcațiune zburătoare de nebuni.

Adevăratul Brant era un autor din secolul al cincisprezecelea din Strasbourg, care scrisese *Stultifera Navis* sau *Das Narrenschiff* (1494), o satiră a nesăbuițelor omenești, ilustrată parțial de tânărul Albrecht Dürer. Ophuls își ridică mâinile spășit: da, era adevărat, făcuse o alegere idioată.

— N-are nimic, îl liniștește Zeller. Nici unul din cei de care ar trebui să te temi aici nu citește nimic.

La scurt timp după sosirea la Gergovie Max dobîndi o a doua identitate falsă. Înselat de răzbunare, se alătură Direcției Active a Luptei Studentești, sub numele conspirativ de Niccolò, și învătă cum să arunce lucruri în aer. Prima și singura bombă pe care o plasă a fost făcută de un asistent pe nume Guibert la Institutul de Chimie, iar ținta sa a fost casa lui Jacques Doriot, o marionetă de la Vichy care conducea Asociația pro-nazistă Doriot. Explozia – gigantica înflăcărare a clipei de putere, urmată aproape imediat de o reacție fizică violentă și involuntară, o explozie paralelă de vomă – îl învătă două lecții pe care nu le uită niciodată: că terorismul era palpitant și că, oricît de profund justificată i-ar fi cauza, el, unul, nu putea trece peste obstacolele morale pe care le-ar fi implicat astfel de acțiuni sistematice. A fost mutat la Direcția Propagandă, iar în următorii doi ani se întoarse la ce știa să facă mai bine, și anume crearea de identități false. „Reinventarea sinelui, această temă americană clasică“, avea să scrie el în memorii, „a început pentru mine în timpul coșmarului reprezentat de cucerirea Europei vechi de către rău. Faptul că sinele poate fi transformat atît de ușor e o descoperire periculoasă, ce creează dependență. Odată ce ai început să folosești acest drog, e greu să te mai oprești“.

Falsurile deveniseră cea mai importantă sarcină a Direcției lui. Pe măsură ce Rezistența era din ce în ce mai unită și mai bine organizată, iar numărul bărbaților și al femeilor care erau implicați crescuse, documentele false deveniseră tot mai mult niște elemente esențiale, fără de care nu se putea face nimic. Lupta Studențească își construise treptat legături mai strânse cu rețelele de informații din Auvergne, cu rețeaua Alibi a lui Charaudeau, cu organizația Kléber a colonelului Rivet și Falanga lui Christian Pineau, dar și cu alte comandouri de acțiune – Ardenții, al căror simbol era flacăra Ioanei d’Arc, Mitridate și ORA. Toată această muncă îl ținea pe Cauchi departe de Clermont-Ferrand pentru perioade îndelungate, astfel că un tip îngîmfat, pe numele său George Mathieu, îi ținea locul, devenind de fapt șeful activ al grupului Mitridate. Mathieu era un bărbat solid, numai oase și dinți. Ochii săi albaștri erau oarecum bulbucați, iar părul blond îi era dat cu ulei. Insista să poarte beretă ca un gest de rebeliune și era respectat datorită comportamentului său militaros, de gheață. Prietena sa, Christiane, lucra în birourile de la Vichy ca secretară a unui anume căpitan Burcez. Asta părea să reprezinte o legătură valoroasă în interior. În orice caz, dintr-o seamă de motive, nimeni nu-i contesta lui Mathieu dreptul de a conduce.

Multe pachete trebuiau duse în acel moment înapoi și încolo, pe măsură ce atacurile de gherilă creșteau în forță și frecvență, iar nemții își intensificau vînătoarea de membri ai Rezistenței. Max Ophuls hotărî să înceteze să se mai întrebe ce conțineau acele pachete. Curierii aveau nevoie de acte care să le asigure o călătorie sigură și treaba lui era să le furnizeze. Apoi, după ce evreii din Paris au fost ridicați, probabil vreo mie de copii evrei scăpară de trenurile morții, care îi duceau spre Auschwitz. Ca să poată fi duși la adăpost, în sud, era nevoie urgentă de acte false. Max Ophuls, a cărui operă fusese lăudată de Feuerstein, superiorul său direct, precum și de mai exaltatele – dar din ce în ce mai îndepărtatele – figuri ale lui Cauchi și Ingrand, drept cea mai bună din cîte văzuseră, era cel ce crea multe din aceste identități, pe care le expedia noilor posesori cu ajutorul unor locuri secrete, de unde erau culese de intermediari anonimi. Dar probabil că cea mai mare contribuție pe care Max Ophuls o adusese la cauza Rezistenței a fost una de natură sexuală, deși pentru a duce la capăt această realizare se văzu nevoit să-și creeze încă un sine fals și să trăiască în pielea lui inexistentă fără rezerve, dar, vai, cu

durere. El a fost bărbatul care a sedus Pantera, pe Ursula Brandt.

În noiembrie 1942 germanii au invadat Zona Sud și miza a crescut imediat. Până atunci studenții de la Universitatea în exil din Strasbourg putuseră să se joace de-a rezistența, dar cu nemții încartiruiți în Clermont-Ferrand jocul devenea mult mai periculos. Pe ansamblu, o sută treizeci și nouă de studenți și cadre didactice aveau să moară ca urmare a implicării lor în mișcarea de rezistență. În luna noiembrie a celui an căpitanul SS Hugo Geissler instalează o „antena” a Gestapoului în Clermont-Ferrand. Directorul acesteia era Paul Blumenkamp, care se prefăcea a fi un individ inimos și binedispus. Extrem de influentul său asistent nu avea însă deloc astfel de pretenții. Era o femeie cunoscută sub numele de Pantera, pentru că purta o blană de panteră pe care nu și-o dădea jos niciodată, nici chiar în zilele cele mai fierbinți din an. Domeniul în care era specialistă absolută era acela al infiltrării, al nimicirii din interior, iar omul ei cel mai de seamă, colaboraționistul ei, agentul din interior, era nimeni altul decât George Mathieu. Din pricina trădării lui George Mathieu, multe grupuri ale Rezistenței – cum ar fi Mitridate sau ORA – au fost zdrobite, iar liderii lor arestați. Într-o serie de raiduri asupra acestor organizații au fost arestați și câțiva studenți, iar *Reichsführer*-ul SS Himmler a reușit în cele din urmă să autorizeze un atac împotriva universității, un atac de care influența pe care Danjon o avea la Vichy și reticența ministrului Ribbentrop de a-și înlătura propriul protejat o feriseră.

Atacul asupra universității, care deveni cunoscut sub numele de Marele Raid, a avut loc în 25 noiembrie 1943. Profesorul de literatură Paul Collomp, un bun prieten de-al lui Max Ophuls, a fost împușcat în timp ce încerca să îi împiedice pe atacatori să ajungă la secretariat, unde erau ținute adresele profesorilor. Un profesor de teologie, Robert Eppel, cu care Max se împrietenise, a fost împușcat în stomac în propria lui casă. Trădătorul George Mathieu îi identifică pe mulți dintre studenții care aveau acte de identitate false. S-au făcut peste o mie două sute de arestări. Max Ophuls scăpă datorită unui instinct de auto-conservare care îl îndemnase să își reducă relația pe care o avea cu Mathieu doar la strictul necesar. În consecință trădătorul nu a putut face legătura dintre numele de Sebastian Brant sau Max Ophuls și Niccolò, activist din Rezistență și maestru falsificator, așa că pe moment Max era în siguranță.